

Ewelina Podgajna
Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie

„Gazeta Chłopska” w procesie komunikacji politycznej

Słowa kluczowe: komunikowanie polityczne, ruch ludowy, ludowcy, chłopi, Stronnictwo Chłopskie, „Gazeta Chłopska”

Keywords: political communication, popular movement, populists, peasants, Peasant Party, “Gazeta Chłopska”

Abstract

“Gazeta Chłopska” (*Peasant Newspaper*) official organ of the Peasant Party (1926–1931), played an important role in communication between the party and its followers. It was a newspaper, where activists of the party presented to a wide range of readers their own outlooks on the current social and economic problems, and visions for the future of the Polish state. It was an important part in the development of the peasant movement fighting for the rights of peasants, fighting with economic discrimination of peasants, advocating the elimination of feudal remnants, taking care of the development of modern village. The periodical showed the possibility of the development of farms, leading to education in this field. The newspaper fulfilled the function of popularization and propaganda of political and ideological assumptions.

Komunikowanie jest procesem symbolicznym i dynamicznym pomiędzy ludźmi, którzy są świadomi obustronnej obecności. Komunikowanie służy nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich, jest podstawowym czynnikiem decydującym o funkcjonowaniu i rozwoju człowieka jako istoty społecznej, tworzy wspólny obszar doświadczeń¹. Tomasz Goban-Klas określił je jako działanie mające na celu wpływ na system władzy i jej użycie poprzez tworzenie, organizowanie i rozpowszechnianie informacji².

Komunikowanie polityczne jest niezbędnym warunkiem funkcjonowania polityki. Syntetyczną definicję zaproponowała Ewa Maj, stwierdzając, że *komunikowanie polityczne jest procesem kreowania, przekazywania, odbierania i interpretowania treści politycznych (komunikatu politycznego) między nadawcą i odbiorcą za*

---

¹ T. Goban-Klas, *Public relations, czyli promocja reputacji. Pojęcia, definicje, uwarunkowania*, Warszawa 1998, s. 91.

² Idem, *Wstęp*, [w:] B. McNair, *Wprowadzenie do komunikowania politycznego*, tłum. D. Piontek, Poznań 1998, s. 8.

*pomocą środków i technik, które umożliwiają dotarcie tych treści do celu*³. O efektywności komunikowania decyduje trafność doboru informacji oraz sposobu jej przekazu grupie docelowej o znanych parametrach zewnętrznych i wewnętrznych. Najważniejszym czynnikiem sukcesu aktu komunikacyjnego jest identyfikacja odbiorcy, a następnie podjęcie i utrzymanie z nim kontaktu. Komunikacja jest efektywna wtedy, gdy odbiorca interpretuje przekaz zgodnie z intencjami nadawcy. Jeśli odbiorca nie odbiera wysyłanego do niego komunikatu, nie rozumie go lub nie zachowuje się zgodnie z zawartą w komunikacie intencją nadawcy, mamy do czynienia z komunikacją nieudaną lub niepełną⁴.

Dzieje prasy stały się istotnym składnikiem historii kultury masowej. W Polsce od końca XIX wieku do wybuchu drugiej wojny światowej prasa była ważnym czynnikiem procesów społecznych, ekonomicznych i politycznych. Rolą prasy było dostarczanie informacji ale również stała się nośnikiem treści ideowych i politycznych. Prasa była ośrodkiem krystalizacji myśli politycznej oraz miejscem koncentracji aktywności społecznej i politycznej. Jednocześnie rozwój czasopiśmiennictwa był dla społeczeństwa polskiego jednym z najważniejszych nośników życia narodowego⁵. W okresie dwudziestolecia międzywojennego prasa spełniała funkcje: poznawczą, dostarczając czytelnikom informacji, opinii, funkcję afektywną przyczyniając się do utrwalania lub zmiany postaw społecznych lub politycznych oraz funkcję behawioralną, która polegała na wzmocnieniu lub zmianie wzorców zachowań⁶. Znacząca część prasy wydawanej w pierwszej połowie XX wieku związana była z określonym nurtem politycznym. W głównej mierze, podstawowych informacji dotyczących sceny politycznej regionu i kraju dostarczały czasopisma, pełniące rolę integrującą środowisko czytelników, wpływając na kształtowanie i utrwalanie poglądów oraz postaw politycznych odbiorców periodyków. W pierwszej połowie XX wieku prasa stanowiła jeden z podstawowych elementów szeroko rozumianej komunikacji społecznej⁷.

W niniejszym artykule zainteresowania badawcze skoncentrowały się na zaprezentowaniu „Gazety Chłopskiej” jako znaczącego narzędzia przekazu dla Stronnictwa Chłopskiego, skierowanego do wybranej, dość pojemnej grupy społecznej, jaką byli chłopci.

---

³ E. Maj, *Komunikowanie polityczne Narodowej Demokracji 1918–1939*, Lublin 2010, s. 10.

⁴ Ibidem, s. 143.

⁵ M. Szumiło, *Rola prasy w działalności ukraińskiego ruchu narodowo-demokratycznego w Polsce (1919–1939)*, [w:] *Komunikowanie i komunikacja w dwudziestoleciu międzywojennym*, red. K. Stepnik, M. Rajewski, Lublin 2010, s. 79.

⁶ E. Maj, W. Mich *Wprowadzenie*, [w:] *Egoistyczna klasa czy współodpowiedzialni współobywatele? Problematyka chłopska na łamach prasy w Polsce od końca XIX stulecia do 1939 roku*, red. E. Maj, W. Mich, M. Wichmanowski, Lublin 2010, s. 12.

⁷ M. Dajnowicz, *Propaganda polityczna na łamach wybranej prasy prowincjonalnej. Przyczynek do badań nad komunikacją polityczną w pierwszej połowie XX wieku*, [w:] *Komunikowanie polityczne: podmioty, wartości, kanały przekazu. Studia, szkice, komunikaty naukowe*, red. E. Maj, Toruń 2014, s. 106.

Pod koniec 1925 roku Jan Dąbski ze Związku Polskich Stronnictw Ludowych „Wyzwolenie” (ZPSL „Wyzwolenie”) i „Jedność Ludowa” propagował na łamach wydawanej przez siebie „Gazety Ludowej” poglądy odbiegające od oficjalnej linii politycznej stronnictwa⁸. W styczniu 1926 roku w wyniku secesji w ZPSL „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” powstało Stronnictwo Chłopskie (dalej: SCH), które bardzo szybko zdobyło poważne wpływy na wsi, stając się obok PSL „Wyzwolenie” i PSL „Piast, jedną z najliczniejszych i najbardziej wpływowych partii ludowych. Klub Stronnictwa Chłopskiego (SCH) 22 stycznia 1926 roku połączył się z Klubem Związku Chłopskiego (ZCh). Prezesem wybrano Jana Dąbskiego. Połączenie ze Związkiem Chłopskim wpłynęło na znaczne rozszerzenie wpływów nowego stronnictwa na południową część kraju, gdzie ZCh miało już dość dobrze rozbudowane struktury organizacyjne w terenie⁹. Dużą rolę w rozwoju organizacyjnym SCH odgrywała prasa, a zwłaszcza jego organ naczelny – „Gazeta Chłopska”, na którą kierownictwo ugrupowania skierowało główną uwagę. Dużym wsparciem w przyszłej działalności propagandowej było również pozyskanie dwóch czasopism „Sprawy Chłopskiej” oraz „Przyjaciela Ludu”¹⁰. Organem naczelnym SCH została „Gazeta Ludowa”, przekształcona w lutym 1926 roku na „Gazetę Chłopską”.

Na łamach „Gazety Chłopskiej” 24 stycznia 1926 roku ukazała się deklaracja programowa Klubu Parlamentarnego SCH w której ogłoszono, że ugrupowanie opowiadało się za utrzymaniem ustroju republikańskiego w Polsce, jednoizbowym sejmem, utworzeniem rządu robotniczo-chłopskiego, którego rdzeń stanowiliby chłopci z racji swej liczebnej większości w społeczeństwie, SCH domagało się oparcia administracji państwowej na samorządzie, wybieralności starostów, wojewodów i sędziów. W deklaracji podkreślano dążenie do braterskiego współżycia z innymi narodami, ograniczenie służby wojskowej, a w przyszłości likwidację stałego wojska na rzecz utworzenia milicji ludowej. W dziedzinie gospodarczej Klub SCH domagał się wzrostu znaczenia drobnego rolnictwa przez przeprowadzenia reformy rolnej bez odszkodowania, scalenia gruntów, melioracji, zniesienia serwitutów za pełnym odszkodowaniem dla chłopów, pomocy kredytowej dla chłopów. Ugrupowanie opowiadało się za oddzieleniem Kościoła od państwa i przekazaniem majątku kościelnego na własność poszczególnych parafii. Domagało się bezpłatnego na-

---

⁸ J. Jachymek, *Rozłamy w ruchu ludowym (do 1939 roku)*, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego” 2008, nr 35, s. 16.

⁹ Zob. szerzej: A. Więzikowa, *Stronnictwo Chłopskie 1926–1931*, Warszawa 1963; E. Podgajna, *Stronnictwo Chłopskie 1926–1931. Studium z dziejów myśli politycznej*, Lublin 2011.

¹⁰ Stronnictwo Chłopskie przez parę lat po powstaniu – co nastąpiło w styczniu 1926 roku – prowadziło ożywioną działalność wydawniczą. Obok „Gazety Chłopskiej”, centralnego organu partii, najważniejszym pismem był „Przyjaciół Ludu”, należący do Jana Stapińskiego oraz „Sprawa Chłopska” – organ SCH przeznaczony na tereny województw południowo-wschodnich (wydawany we Lwowie, zlikwidowany w 1928 roku). Szerzej o działalności wydawniczej SCH: A. Paczkowski, *Prasa polska 1918–1939*, Warszawa 1980, s.132-133. A. Więzikowa, *Stronnictwo Chłopskie...*, s. 76-77; J. Jarowiecki, *Studia nad prasą polską XIX i XX wieku*, Kraków 1997, s. 73.

uczania i upowszechnienia oświaty. Deklaracja ta stała się podstawą programu SCh, który został uchwalony na Kongresie 5 VI 1927 roku¹¹.

„Gazetę Chłopską” wydawała Chłopska Spółka Wydawnicza. Do jej zarządu wchodził między innymi: Stanisław Wrona, Andrzej Waleron i Jan Dąbski, czyli kierownictwo partii. Finansowana była głównie z opodatkowania się posłów oraz prenumeraty. Dostyc niskie zasoby finansowe redakcja starała się poszerzyć, organizując różne konkursy dla pozyskania stałych prenumeratorów. Dodatkowym źródłem dochodu było zamieszczanie reklam różnych przedsiębiorstw handlowych i przemysłowych.

Rozłam w SCh w przededniu wyborów w 1930 roku, sterowany z ukrycia przez polityczne zaplecze rządu, a dokonany przez Antoniego Hałkę i Jana Ledwocha pozbawił ugrupowanie organu prasowego. Rozłamowcy przy udziale tajnej policji zajęli lokal redakcji. Kierownictwo Stronnictwa, dodatkowo osłabione brakiem J. Dąbskiego, który po ciężkim pobiciu przez „nieznanych sprawców” i długotrwałej chorobie nie mógł powrócić do zdrowia, nie zdołało odbudować wydawnictwa. Do czasu połączenia partii chłopskich w 1931 roku SCh korzystało z pomocy PPS, wydając jednodniówkę, bądź też z pism PSL „Wyzwolenie”, które było najbliższe ideologicznie¹².

„Gazeta Chłopska” jak na tamte czasy, była dostyc nowoczesnym kanałem komunikacji politycznej. Pismo ukazywało się regularnie, co tydzień w nakładzie od 10 000 do 12 000 egzemplarzy i obejmowało zasięgiem wszystkie tereny, na których partia dysponowała wpływami. Nakład zwiększał się w okresie wyborów samorządowych lub parlamentarnych. Wielkość nakładu potwierdzała siłę ilościowego oddziaływania prasy.

W zależności od sytuacji finansowej Stronnictwa, tygodnik liczył od 8 do 12 stron, w latach 1926–1927 format był mały (A4), natomiast od roku 1928 format powiększono (A3). Szata graficzna tygodnika była atrakcyjna. Od 1926 roku na pierwszej stronie znajdował się tytuł, opatrzony rysunkiem sierpa i snopka zboża – symbolu ciężkiej pracy chłopa. Każdy egzemplarz zawierał numer i datę wydania. Rok 1927 przyniósł zmiany. Ze strony tytułowej zniknęły rysunki, a na ich miejsce wprowadzono kolor czerwony czcionki, w którym drukowano nazwę tygodnika oraz tytuł artykułu zamieszczonego na pierwszej stronie.

W 1928 roku, obok zmian wprowadzonych w latach poprzednich, pojawił się symbol SCh – czterolistna koniczyna. Coraz częściej też występował tzw. białe plamy powstałe po konfiskacie tygodnika i wprowadzeniu cenzury. Dodatkowo zamieszczane były zdjęcia głównych działaczy Stronnictwa oraz znanych postaci z historii Polski. Nie brakowało również satyrycznych rysunków, ośmieszających obóz rządzący i ukazujących nędzę chłopa polskiego. Kolejną zmianą zaproponowaną przez J. Dąbskiego w tym samym roku była próba przekształcenia pisma w wydawnictwo ukazujące się dwa razy w tygodniu. Inicjatywa ta potraktowana była jako sondaż możliwości nabywczych i zapotrzebowania czytelniczego ludno-

¹¹ A. Więzikowa, *Działalność Stronnictwa Chłopskiego w latach 1926–1931*, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego” 1960, nr 2, s.152.

¹² A. Paczkowski, *Prasa polska...*, s.133.

ści wiejskiej. Po trzech miesiącach powrócono jednak do dawnej częstotliwości ukazywania się „Gazety Chłopskiej”. Utrzymano ulepszenia, które wprowadzono w tym czasie między innymi lepszy papier¹³. W 1930 roku szata graficzna zmieniła się nieznacznie. Na pierwszej stronie pod tytułem pojawił się ciąg koniczynek i powrócono do małego formatu gazety (A4).

Tygodnik, w porównaniu z organami prasowymi pozostałych stronnictw ludowych, redagowany był w bardzo interesujący sposób zarówno pod względem treści, jak i formy. Pismo zawierało ciekawe i różnorodne artykuły, mające charakter informacyjny, pouczający. Niewątpliwym sukces „Gazeta Chłopska” zawdzięczała niepospolitemu talentowi publicystycznemu i temperamentowi politycznemu redaktora naczelnego Jana Dąbskiego, który objął redakcję 12 listopada 1926 roku po Janie Ledwochu. J. Dąbski dzięki swym zdolnościom pisarskim wyróżniał się umiejętnością trafiania argumentami do świadomości chłopów.

Tytuł pisma „Gazeta Chłopska” nawiązywał do społecznego adresata – chłopów, których dążenia i potrzeby pragnął reprezentować. Pismo miało pełnić funkcję nie tylko informacyjną, ale także edukacyjną, wzywać do aktywności na rzecz spraw ogółu.

Pismo było dostosowane do potrzeb i zainteresowań czytelników. Artykuły pisano językiem jasnym, klarownym. Przedstawiano przede wszystkim kwestie bliskie życiu wsi, ważne dla chłopów jako warstwy społecznej, ale także w wymiarze jednostki, jako człowieka i członka rodziny. W artykułach wprowadzających do numeru najczęściej podejmowano kwestie dotyczące bieżącej polityki w kraju, omawiano założenia programowe oraz taktykę działania Stronnictwa Chłopskiego. Informowano także o aktualnych wydarzeniach w polityce międzynarodowej. Poza aktualną problematyką społeczno-polityczną na łamach tygodnika zamieszczano także artykuły popularyzujące wiedzę historyczną. Szeroko poruszano sprawy, z którymi na co dzień borykali się chłopci: porady prawne, oświatowe administracyjne, gospodarcze.

Siła oddziaływania prasy jako medium komunikacyjnego była nie do przecenienia. W wielu regionach Polski stosunkowo najliczniej reprezentowana była prasa przeznaczona dla ludu, wydawana przez różne środowiska, które pragnęły tą drogą, podobnie jak poprzez oświatę ludową, zjednać mieszkańców wsi dla swych koncepcji politycznych. Ważnym problemem stało się wychowanie i kształtowanie świadomości narodowej społeczności wiejskiej. Bardzo ważną rolę odgrywała tu historia. Liderzy partii podkreślali, że tradycja historyczna spełniała rolę nauczycielki, wzmacniała patriotyczną postawę, krzepiła i rozwijała nieoświeconą część narodu. Ugrupowanie starało się także uspokoić obawy przed możliwością powrotu do Polski szlacheckiej, tworząc wizję przyszłego państwa polskiego SCh, rysując obraz Polski ludowej, stanowiącej zaprzeczenie przeszłości¹⁴.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Zob. szerzej: B. Grudniak, *Tworzymy historię*, „Gazeta Chłopska” 1927, nr 25, s. 5-6; S. Brochwicz-Lewiński, *Bartosz Głowacki – chłop bohater. Jak chłopci walczyli za ojczyznę*, „Gazeta Chłopska” 1928, nr 38, s. 2; A. Jakubowski, *W jedności siła*, „Gazeta Chłopska” 1928, nr 22, s. 2; S. Wrona, *Błędne drogi polityki chłopskiej*, „Gazeta Chłopska” 1926, nr 2, s. 1-2.

„Gazeta Chłopska” była narzędziem propagandowym stronnictwa. Zyskiwała na sile i znaczeniu jako dostawca i lider opinii publicznej. Periodyk prezentował określoną perspektywę i wywierał duży wpływ na kształtowanie życia codziennego odbiorców. Mimo kłopotów na rynku wydawniczym, trudnościami w pozyskiwaniu funduszy, borykaniem się z cenzurą, co było szczególnie dotkliwe po przewrocie majowym, kierownictwo SCh posiłkowało się tym medium, widząc w nim nieustające źródło agitacji i kontaktu ze zwolennikami partii.

Gazeta, by zdobyć możliwie największą liczbę czytelników, musiała być konkurencyjna dla innych czasopism skierowanych do wiejskich czytelników. Oprócz artykułów zawierających elementy agitacji politycznej, uchwał władz stronnictwa, apeli, okólników, ukazywały się na jej łamach wypowiedzi na tematy gospodarcze, oświatowe, porady, opowiadania, poezja, informacje bieżące, wiadomości z terenu i korespondencja czytelników. Na łamach tygodnika prowadzone były następujące działy: komunikaty od władz naczelnych Stronnictwa i artykuły polityczne, problemowe, rocznicowe, relacje z sejmu, wiadomości z kraju i z zagranicy, informacje gospodarcze dla chłopów, komunikaty i sprawozdania z życia organizacyjnego, listy ze wsi, odpowiedzi redakcji, kąciki porad itd.¹⁵ Redakcja poświęcała także dużo uwagi zagadnieniom gospodarczym. Artykuły te zawierały szereg ważnych wskazówek, jak rozwiązywać trudności i bolączki trapiące chłopów w życiu codziennym. Ten dział spotkał się z ogromnym uznaniem ze strony czytelników gazety.

W okresach nasilenia akcji politycznych nietuzinkową formą pracy stronnictwa było rozpisywanie ankiet wśród chłopów. Przed wyborami w 1928 roku i 1930 roku na łamach „Gazety Chłopskiej” zwrócono się do czytelników z prośbą o wypowiedź, czy stronnictwo powinno pójść do wyborów samodzielnie czy też w bloku¹⁶. Ankiety dawały ugrupowaniu podwójną korzyść: z jednej strony informowały o opinii chłopów i ich stanowisku w danej sprawie, z drugiej – zyskiwały nowych zwolenników. Chłopi dzięki udziałowi w ankiecie nabierali przeświadczenia, że władze partii liczą się ze zdaniem szeregowych członków i sympatyków.

Rozkwit „Gazety Chłopskiej” przypadł na rok 1928, kiedy to wyraźnie można zauważyć podwyższenie poziomu wydawanego tygodnika. Związane to było zapewne z umacnianiem wpływów organizacyjnych SCh w terenie, a także z przejściem ugrupowania do opozycji, co wpłynęło na zbliżenie partii do chłopów i większy krytycyzm do zagadnień politycznych i gospodarczych.

W 1928 roku redakcja uruchomiła nowe działy: poradnik gospodarczy, poradnik prawny i poradnik inwalidy, w których udzielano chłopom bezpłatnych porad. Duże zasługi Stronnictwo miało w sprawach dotyczących inwalidów, przyczyniając się do wypłacenia inwalidom wojennym i rodzinom po poległych na wojnie wieloletnich zaległości z tytułu należnych im rent. W tej sprawie szczególnie zasłużył się

¹⁵ A. Więzikowa, *Stronnictwo Chłopskie...*, s. 75.

¹⁶ J. Szwed, *Jak iść do wyborów sejmowych W bloku czy osobno?* „Gazeta Chłopska” 1927, nr 43, s. 2; *Iść czy nie iść do wyborów?*, „Gazeta Chłopska” 1930, nr 48, s. 1.

Bolesław Roja¹⁷. Udzielano instrukcji związanych ze sprawami karnymi, parcelacyjnymi, inwalidzkimi oraz postępowania administracyjnego. Zespół redakcyjny stopniowo rozszerzał zakres poruszanych tematów. Na łamach tygodnika znaleźć można szereg artykułów dotyczących oświaty, historii Polski i miejsca w niej chłopów, zwłaszcza udziału tej warstwy w walce o społeczne wyzwolenie¹⁸. Charakterystycznym gatunkiem były korespondencje czytelników, polemika bądź aprobaty poglądów redakcji, pytania, opisy wydarzeń, refleksje. Zamieszczano też sprawozdania parlamentarne z zebrań, zjazdów, wydarzeń lokalnych, opisy wypadków, klęsk żywiołowych itp., drukowano nekrologii i ogłoszenia płatne. Zespół redakcyjny starał się uatrakcyjnić tygodnik, drukując na jego łamach wiersze okolicznościowe, w przeważającej części satyryczno-polityczne¹⁹.

Działacze SCh dostrzegali potencjalną rolę kobiet jako prężnego czynnika aktywizacji społecznej, politycznej, gospodarczej i kulturalno-oświatowej wsi. Działalność ruchu feministycznego stopniowo przynosiła rezultaty w postaci korzystnych zmian w przepisach prawnych dotyczących oświaty, nauki, pracy zawodowej i jej ochrony, w prawie małżeńskim i rodzinnym oraz wyborczym²⁰. Na łamach „Gazety Chłopskiej” co tydzień, począwszy od 1927 roku, ukazywały się artykuły skierowane do kobiet. Dotyczyły one przede wszystkim porad związanych z życiem codziennym: pełnionym przez kobiety obowiązkiem wychowywania dzieci, utrzymania domu. Znaleźć w nich można także porady związane z ciążą i opieką nad niemowlęciem. Celem ich było przede wszystkim większe uświadomienie pod względem społecznym, ale miały także wymiar polityczny. Mała aktywność kobiet w polityce, a zwłaszcza ugrupowaniach chłopskich wynikała z niskiego stanu świadomości politycznej wsi, a zwłaszcza kobiet wiejskich. W szeregach SCh zauważyć można dosyć dużo aktywnych działaczek na stopniu gminnym i powiatowym, które na łamach pisma prezentowały poglądy polityczne, a także udzielały porad kobietom.

W periodyku ukazywały się artykuły, które wskazywały, że oprócz tego, że kobiety ciężko pracują na równi z mężczyzną, muszą jako gospodynie oszczędzać, zapobiegać, przewidywać, a jako matki kierować dziećmi. Sylwia Bujak-Boguska zwracała uwagę, że kobiety za mało zabierają głos w życiu publicznym, a mężczyźni nie zawsze pamiętają o kobiecych sprawach. Dlatego, gdy nadchodzi czas wyborów do samorządów, kobiety powinny zabierać głos i domagać się swoich praw. Autorka wskazywała na trudną sytuację kobiet w Polsce, a zwłaszcza na wsi.

---

¹⁷ Na łamach prasy SCh zamieszczało listy pokrzywdzonych w czasie wojen lub ich rodzin w sprawie rent inwalidzkich. W ten sposób zwracało uwagę na powagę sprawy. Na forum Sejmu składało wnioski i apelowało do rządu, aby przeprowadził dodatkową rejestrację inwalidów. Zob. B. Roja, *Sprawa sumienia i honoru! Inwalidom dług oddajcie!*, „Gazeta Chłopska” 1927, nr 51, s. 1; M. Pocięcha, *Inwalidzi bez renty*, „Gazeta Chłopska” 1928, nr 7, s. 2; W. Busiń, *Pamiętajmy o inwalidach. Projekt zmian ustawy inwalidzkiej*, „Gazeta Chłopska” 1928, nr 42, s. 2.

¹⁸ S. Brochwicz-Lewiński, op. cit., s. 2.

¹⁹ E. Podgajna, *Chłopi na łamach „Gazety Chłopskiej”*, [w:] *Egoistyczna klasa czy współodpowiedzialni obywatele...*, s. 143-144.

²⁰ M. Pietrzak, *Sytuacja prawna kobiet w Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Kobieta i świat polityki w niepodległej Polsce 1918–1939*, red. A. Żarnowska, A. Szwarc, Warszawa 1996, s. 33-34.

Brakowało dobrej opieki lekarskiej dla dzieci i kobiet, bezpłatnej pomocy akuszerki i wskazówek higienicznych, które zapobiegałyby chorobom i zmniejszały śmiertelność niemowląt przy narodzinach. Stronnictwo postulowało, aby co zdolniejsze kobiety państwo pomagało kształcić w kierunku nauczycielskim, na pielęgniarki, akuszerki. Wskazywało, że kobiety znajdują się w trudnej sytuacji, ponieważ nie upominają się o swoje zagwarantowane prawa²¹.

W kwestiach kobiecych ugrupowania ludowe nie wychodziły poza tradycyjny stereotyp, nie widząc miejsca w życiu politycznym dla kobiet: *Utarto się przekonanie dotyczące życia gromadnego, społecznego czy samorządowego i państwowego, że powinno się skupić w rękę mężczyzn i bez kobiet, przez nich samych wyłącznie rozstrzygane*²². Wprawdzie SCh nie miało reprezentacji kobiecej w Sejmie (do 1930 roku), jednak bardzo zachęcało do aktywności politycznej na szczeblu samorządowym. Wskazywało, że *kobiety same muszą dopilnować by te światlejsze i bardziej wyrobione były wybierane do samorządów*²³.

Na łamach *Gazety Chłopskiej* wskazywano, że *kobiety od wielu dziesiątek lat walczyły i walczą o równe prawa kobiet i mężczyzn, wychodząc z założenia, że tylko oświecona i uspołeczniona matka może być rozumną i światłą wychowawczynią młodego pokolenia i wychodząc z tej zasady nasuwa się wniosek, że wszyscy ludzie bez względu na swą płć powinni mieć jednakowe prawa*²⁴.

Stronnictwo, wydając odezwy do narodu, często bezpośrednio zwracało się do kobiet. Czyniło tak ze względu na to, że obóz narodowy na polu uaktywnienia kobiet w życiu publicznym poczynił znaczne postępy. Przywódcy endecji przywiązywali dużą wagę do działalności wśród kobiet. Wynikało to przede wszystkim z nadziei związanych z powszechnością prawa wyborczego, które wyznaczało ogromny rezerwuuar możliwych głosów wyborczych. Równocześnie niski zazwyczaj poziom świadomości politycznej kobiet wiejskich czynił je podatnymi na hasła katolicyzmu i solidaryzmu narodowego²⁵. SCh miało świadomość podatności kobiet wiejskich na nawoływanie duchowieństwa, dlatego na wiecach i na łamach prasy starano się uświadamiać kobiety: *Kobiety ze strony mężów chłopów idą za głosem klerykałnym, przez co same sobie i swoim najbliższym kłody pod nogi rzucają (...) Dostyc już tej nieświadomości*²⁶. Znikoma liczebność kobiet w polityce wynikała z braku zainteresowania sprawami politycznymi: *gdy przyjdą jakiegokolwiek wybory stają się posłusznym narzędziem w rękę przygodnych agitatorów i przez oddanie swych cennych głosów ściągają na siebie zarzut, że nie rozumieją obowiązków*²⁷.

SCh widziało potrzebę upominania się kobiet o swoje prawa. Kierownictwo zdawało sobie sprawę, że udział kobiet w ruchu chłopskim może przyspieszyć zwycięstwo *klasowej polityki chłopskiej*. Jednak sygnały, które wysyłały działacze, były

²¹ S. Bujak-Boguska, *Doniosłe obowiązki kobiet*, „Gazeta Chłopska” 1927, nr 18, s. 4.

²² Eadem, *Kobietom pod rozwagę*, „Gazeta Chłopska” 1927, nr 20, s. 5-6.

²³ Eadem, *Doniosłe obowiązki kobiet*, „Gazeta Chłopska” 1927, nr 18, s. 4.

²⁴ Eadem, *Kobietom pod rozwagę*, „Gazeta Chłopska” 1927, nr 20, s. 5,6.

²⁵ A. Kołodziejczyk, *Na drogach ruchu ludowego. Rozprawy i studia*, Warszawa 1999, s. 67.

²⁶ B. Kisielewski, *Kobiety wiejskie a wybory*, „Gazeta Chłopska” 1928, nr 4, s. 3.

²⁷ S. Bujak-Boguska, *Kobietom pod rozwagę*, „Gazeta Chłopska” 1927, nr 20, s. 5-6.

niewystarczające. Pojawiały się odosobnione głosy kobiet, które dawały nikłe rezultaty politycznego uświadomienia. Głównie sprowadzały się one do organizowania różnego rodzaju kursów²⁸.

Adresatami „Gazety Chłopskiej” byli głównie mieszkańcy wsi, a dokładniej chłopi ze wszystkich części kraju oraz mieszkańcy małych miast, mających ścisłe związki z wsią, rolnictwem, czy to przez kontakty rodzinne, czy zawodowo-ekonomiczne. Zawartość wewnętrzna tygodnika świadczyła, że periodyk kierowano głównie do mieszkańców wsi, a dokładniej do chłopów. Podstawa motywacji do zaangażowania politycznego chłopów w życie polityczne, gospodarcze i kulturalne kraju polegało na krzewieniu w artykułach uczuć patriotycznych poprzez wskazywanie na udział chłopów w walkach powstańczych, przedstawianiu autorytetów politycznych zaangażowanych w ich sprawy (np. Tadeusz Kościuszko)²⁹. „Gazeta Chłopska”, informując społeczeństwo o bieżących wydarzeniach i problemach oraz komentując je na własny użytek, jednocześnie ukazywała stanowisko opinii publicznej wobec tych wydarzeń i problemów, stając się przez to jedną z form wyrazu opinii.

Było kilka form rozpowszechniania „Gazety Chłopskiej”, głównie prenumerata pocztowa. Część egzemplarzy wysyłano bezpłatnie. Darmowe egzemplarze otrzymywali korespondenci gazety, urzędy gminne, zarządy szkół ludowych, a także niektórzy członkowie stronnictwa. Tygodnik sprzedawano również w komórkach organizacyjnych. Równoległe do form kolportażu rozwijało się na wsi czytelnictwo „Gazety Chłopskiej”. Czasopismo kolportowano na tereny będące pod wpływem SCh, ale także i na tereny, gdzie działały inne partie ruchu ludowego.

Dla ogromniej liczby chłopów „Gazeta Chłopska” była ważnym kanałem komunikacji politycznej. Integrowali się oni wokół kierunku politycznego zaprezentowanego przez liderów partyjnych, cenili sobie wszelkie rady udzielane przez redakcję, których nie mogli znaleźć gdzie indziej. Znalazło to wyraz m.in. w ogromnym poparciu, jakiego chłopi udzielili rozłamowcom z ZPSL „Wyzwolenie” w 1926 roku. Żywiłowo chłopi reagowali na manifesty czy apele publikowane na łamach gazety. Licznie uczestniczyli w zjazdach, kongresach, wyrażając w ten sposób przynależność polityczną. Korzystali z wszelkiego rodzaju porad zamieszczanych w gazecie, dzielili się z redakcją swoimi spostrzeżeniami, propozycjami, obawami. Problematyka zamieszczana na łamach „Gazety Chłopskiej” przedstawiała obraz ówczesnego polskiego społeczeństwa widzianego oczami działaczy ludowych, publicystów i samych chłopów.

²⁸ E. Podgajna, *Stronnictwo Chłopskie...*, s. 111-113.

²⁹ Dla SCh bardzo szczególna była heroiczna walka Tadeusza Kościuszki o zachowanie niepodległości państwowej. W „Gazecie Chłopskiej” zamieszczono wiele artykułów, w których przedstawiany był jako symbol walki o wolność i suwerenność państwa, a także obrońca sprawy chłopskiej – *pierwszym wielkim czynem godności poczucia obywatelskiego wykazał się chłop polski pod Raclawicami*. Postrzegano go jako bohatera, który stanął po stronie chłopów. Kościuszko był podziwiany i czczony jako bojownik o wolność, człowiek prawy i niezłomny. Zob. B. Grudniak, *Tworzymy historię*, „Gazeta Chłopska” 1927, nr 25, s. 5-6; S. Brochwicz-Lewiński, op. cit., s. 2; J. Bińczak, *Żywią i bronią*, „Gazeta Chłopska” 1928, nr 39, s. 2.

Analizując sposób funkcjonowania „Gazety Chłopskiej” oraz treści prezentowane na jej łamach, należy stwierdzić, że odgrywała ona istotną rolę w komunikacji partii ze swoimi zwolennikami. „Gazeta Chłopska” była pismem, na forum którego działacze SCh prezentowali szerokiemu gronu czytelników własny światopogląd na bieżące problemy społeczne i gospodarcze oraz wizję przyszłości państwa polskiego. Najwięcej uwagi poświęcano sprawom nurtującym wieś i chłopów, których rolę i znaczenie SCh przesadnie oceniało w państwie. Nierealistycznie przekładało procentowy udział chłopów w społeczeństwie na ich proporcjonalną reprezentację w parlamencie. Nie brało też pod uwagę wyników wyborów do Sejmu Ustawodawczego czy też I i II Kadencji, w których udział ludowców nie przekraczał 30%, przy ich 70-procentowym stosunku do ogółu społeczeństwa.

Dużo miejsca poświęcała „Gazeta Chłopska” przywoływaniu historii i miejsca w niej chłopów oraz zagadnieniom gospodarczym. Redakcja oddziaływała w ten sposób na kształtowanie świadomości odbiorców. Chciała poprzez historię dotrzeć do czytelników, poprzez treści zawierające konkretne idee, wartości i przekonania. SCh poprzez swój organ prasowy dążyło do realizacji założonych sobie z góry celów politycznych, ideologicznych i wychowawczych. Wskazywało na sojuszników, jak i przeciwników ugrupowania.

Po przejściu SCh do opozycji wobec rządów Józefa Piłsudskiego wydawnictwo poddawane było ciągłym represjom konfiskacyjnym i innym sankcjom nieformalnym. „Gazeta Chłopska” stanowiła dla zwolenników Stronnictwa najbardziej aktualne źródło informacji o partii, jej programie, działalności w terenie i na forum parlamentarnym. Dla kierownictwa partii była narzędziem propagandy i agitacji politycznej w różnego rodzaju akcjach o charakterze centralnym i lokalnym, takich jak: wybory parlamentarne, samorządowe, obchody świąt, rocznic itd. Ludowcy mieli świadomość znaczenia prasy w komunikacji ze społeczeństwem, dlatego też liderzy ugrupowania przykładali wielką wagę do działalności wydawniczej. Niewątpliwie tygodnik przyczyniał się do popularyzowania ideologii i programu partii, omawiano aktualne problemy polityczne, gospodarcze społecznie, kulturalne i oświatowe. Przedstawiano podejmowane przez SCh i inne organizacje społeczne inicjatywy służące rozwojowi społecznemu i gospodarstwu. „Gazeta Chłopska” przyczyniała się do szerzenia oświaty i upowszechniania zainteresowania kulturą ludową oraz poznania życia ludności wiejskiej (i nie tylko) innych państw. Miała istotny udział w rozwoju ruchu ludowego, walcząc o prawa dla chłopów, z dyskryminacją gospodarczą włościan, o likwidację pozostałości feudalnych, dbając o rozwój cywilizacyjny wsi. Periodyk ukazywał możliwość rozwoju gospodarstw rolnych, prowadząc edukację w tym zakresie. Redagującym „Gazetę Chłopską” zależało na emancypacji społecznej i politycznej chłopów, na propagowaniu wiedzy o kulturze narodowej. Można zatem skonstatować, że redakcja pisma zrealizowała przyjęty na siebie obowiązek służby społecznej i politycznej. Pełniła funkcję popularyzatorską i propagandową założeń ideowych i politycznych w latach działalności Stronnictwa Chłopskiego.